

Франкфуртський книжковий ярмарок: українські видавці розширюють співпрацю з іноземними колегами

З 14 по 18 жовтня Франкфурт-на-Майні перетворився на світову столицю книги. Ангела Меркель, канцлер Німеччини та Сі Цзіньпін, віце-президент КНР (країни, обраної Почесним гостем) урочисто відкрили найбільший у світі 61-й Франкфуртський книжковий ярмарок. Як відомо, жоден подібний книжковий захід не викликає такого ажіотажу серед представників галузі. Видавці, книготорговці, автори та читачі зустрілися, щоб обговорити останні тенденції міжнародного книжкового ринку, для укладання контрактів із передачі авторських прав та інших угод між видавцями, книгопродавцями, літературними агентами, письменниками, поетами, перекладачами, книжковими ілюстраторами зі всього світу.

Франкфуртський книжковий ярмарок, історія якого налічує понад чотири століття, заново "розквітнув" після 1948 року, цьому сприяла низка факторів, зокрема повоєнний стан Німеччини, встановлення Міжнародної премії Миру. "Книжковий ярмарок мав допомогти німцям відновити свій авторитет і заявити про себе, як про "культуру націю", зазначав Петер Вайдгаас, директор Франкфуртського міжнародного книжкового ярмарку (1975—2000). Подальшому розвитку ярмарку сприяла грошова реформа в Німеччині, спрага за зарубіжними текстами, інтернаціоналізація та багато іншого. Починаючи з 1968 року, Франкфуртський книжковий ярмарок став найважливішим форумом літератури і преси як в Німеччині, так і за її межами.

Цього року в найбільшому в світі книжковому форумі взяли участь понад 7300 видавництв, книготоргових об'єднань, літературних агентств, видавничих об'єднань, мережних магазинів тощо з понад 100 країн світу. Вони привезли близько 400 тисяч назв книг, з яких майже 125 тисяч — "прем'єрні" видання. Це практично стільки ж, як і торік. Проте, фінансова криза внесла свої корективи: істотно менше приїхало до Франкфурта східноєвропейських видавництв, а більшість американських і англійських скоротили свою виставкову площу.

У 2009 році Почесним гостем ярмарку став Китай. Традиція обрання певної країни або національної літератури "головним" гостем ярмарку дуже давня, і гострі ситуації, пов'язані з офіційними і неофіційними стендами, запрошеними письменниками тощо, виникали неодноразово. Досить пригадати суперечки про те, чи експонувати на стенді незалежної Литви твори письменників радянської доби або про те, чи включати до складу каталонської письменницької делегації авторів, що не пишуть по-каталонськи. Але такого гучного скандалу найбільший у світі книжковий ярмарок ще не знав.

Запрошення Китаю в якості Почесного гостя викликало дуже гостру дискусію. Критики наголошували на цензурі в КНР, на ідеологічному і фінансовому диктаті партії та держави, на переслідуванні письменників за критику режиму, на тому, що Пекін перетворить ярмарок на пропагандистське шоу...

Директор книжкового ярмарку Юрген Бооз (Juergen Boos), критикуючи порушення прав людини і обмеження свободи слова і друку в Китаї, відстоював свій вибір. "Китаєм можна захоплюватися, Китаю можна поборюватися, Китай можна критикувати, але його неможна ігнорувати", — підкреслив він.

Напередодні ярмарку побоювання скептиків підтвердились. Спочатку керівництво ярмарку під тиском офіційних представників КНР відмовилося від запрошення на конференцію Бей Ліна і Дай Цин — авторів, відомих своїми критичними публікаціями. 68-річна Дай Цин пише про екологічні проблеми країни. Свого часу вона вийшла з компартії, їй довелося майже рік просидіти у в'язниці. Звідти ж, із в'язниці, був відправлений до вимушеної еміграції в США і Бей Лін. Причому, він залишався би ув'язненим ще довго, коли б не втручання нобелівського лауреата Гюнтера Грасса і Сьюзен Зонтаг.

Коли стало відомо про рішення організаторів франкфуртської конференції відмовитися від участі цих уже запро-

шених авторів, здійнялася хвиля обурення. Здавалося немислимим, що керівництво ярмарку і німецькі видавці могли піддатися тиску, але саме це і сталося.

Невмілі виправдання організаторів конференції лише "підігрили" ситуацію. Врешті-решт, обидва автори на конференцію все-таки приїхали, правда, як гості. Але і цей сором'язливий компроміс не допоміг: члени офіційної делегації Китаю демонстративно залишили зал, щойно в ньому з'явилися автори-дисиденти.

Найцікавіше, що широкого суспільного резонансу ця історія набула саме через категоричні відмови офіційних китайських представників мати справу з Бей Ліном і Дай Цин. У Пекіні надають надвелике значення участі Китаю у Франкфуртському книжковому ярмарку: це можливість підвищити імідж країни, показати, що в ній вільно "квітнуть сто квітів", представити її величезний інтелектуальний потенціал, у розкритті якого виключно важливу роль, зрозуміло, виконують партія та уряд. Конференція, що не випадково закінчилася "катастрофою", називалася "Китай і світ: сприйняття та дійсність". Насправді ж Бей Лін та Дай Цин аж ніяк не могли так зашкодити репутації країни, як це зробили чиновники відомства у справах друку і керівництво Спілки письменників КНР. Наполягаючи на виключенні зі складу учасників конференції "Китай і світ" критично налаштованих авторів, а потім, коли це не вдалося, демонстративно бойкотуючи їх, офіційний Пекін підтвердив побоювання тих, хто вважав, що запрошення Китаю Почесним гостем книжкового ярмарку обернеться пропагандистським фарсом.

На щастя, окрім офіційної письменницької делегації, склад якої визначило відомство у справах друку і до якої не увійшов, наприклад, один із кращих сучасних китайських письменників Ян Ляньке (він наважився написати книгу про хворих СНІДом у Китаї), до Франкфурта приїхали автори, запрошені Оргкомітетом ярмарку та різними західними видавництвами. Відбулося близько п'ятисот різних заходів, які до офіційної програми презентації КНР не входили. Це прес-конференції, читання, дискусії, влаштовані західними видавництвами та різними громадськими організаціями. На них виступали і дисиденти, і письменники-емігранти, яких у КНР не видають, і запрошені організаторами ярмарку письменники з Китаю, чії книги виходять крихітними накладками, замовчуються офіційною критикою. Загалом, справжня альтернатива.

Варто все ж таки відзначити, що на офіційному китайському національному стенді було зібрано цікаву експозицію, за якою можна простежити історію китайської видавничої справи, починаючи від кістяних пластинок і закінчуючи надсучасними електронними приладами для читання книжок. Експозиція подала всі варіанти друкованого слова. Справжньою перлиною стенду стала нещодавно видана бібліотека китайської класики, до якої увійшли твори всіх століть. Україна поки що не може здивувати світ такою прекрасною колекцією.

Однією з головних тем заходу вже традиційно стала тема новітніх технологій, пов'язаних з книгами, зокрема переведення книг у цифровий формат. Те, що кілька років тому ще здавалося віддаленим майбутнім, нині вже стало буденним. Пропозиція цифрових книг також неймовірно зросла останніми роками.

Зрозуміло, що найбільше серед учасників форуму німецьких видавництв, книготоргових об'єднань, інтернет-магазинів, літературних агенцій, і, звичайно, письменників — загалом понад три тисячі. За Німеччиною за кількістю експонентів ідуть Великобританія, США, Іспанія, Франція, Австрія та Бельгія.

Як уже зазначалось, через економічну кризу чимало країн скоротили площу своїх стендів, але багато кому вдалося компенсувати таку незручність вдалими дизайнерськими рішеннями та більш функціональним розташуванням експо-

натів. Гарні приклади цього — загальнонаціональні стенди Данії, Італії та Нідерландів, які викликали велику зацікавленість відвідувачів.

Загальнонаціональні експозиції пострадянських країн виявилися не дуже насиченими. Хоча оформлення російського стенду стало сучаснішим, ніж у попередні роки, тут можна було побачити чимало книг, які давно вже перестали бути новинками, та навіть незаповнених полиць. Приємним винятком стала експозиція, присвячена 200-річчю М. Гоголя.

Позитивне враження справляли оформлені дуже дбало та зі смаком стримано-елегантний естонський та барвистий вірменський стенди. Стенд Латвії, як і торік, було повністю зібрано з екологічної картонної вторинної сировини.

Українська експозиція впадала в око відвідувачам яскравими плакатами із гарною дівчиною. На жаль, стенду нашої країни також бракувало нових видань та компетентних фахівців, здатних надавати іноземними мовами відповіді на питання відвідувачів. Серед вітчизняних книгарів, які не лише представили книжки на національному стенді, а й брали активну участь у ярмарку були: "Теза"; К.І.С.; "Знання"; "Богдан"; "Нора-друк" та інші; видавництво "Кальварія" обладнало електронний стенд. Взяла участь у Франкфуртському книжковому ярмарку й громадська організація "Форум видавців".

Участь України у провідному книжковому ярмарку бере початок від 1998 року, коли окремі українські видавці орендували невеличку виставкову площу. Серед ентузіастів були приватні видавництва "Перун", "Балтія-друк", з часом до них приєдналися державні видавництва "Либідь", "Мистецтво", "Картографія". 2004 року Держкомтелерадіо України організував у Франкфурті першу загальнонаціональну експозицію. А вже починаючи з 2005 року, фінансування участі українських видавців у міжнародних книжкових заходах було закладено в Держбюджет. З того часу Державний комітет телебачення та радіомовлення України щороку організовує та формує єдиний національний стенд України.

Цього року до складу української делегації увійшло 17 осіб. Серед них: генеральний директор ДП "Дирекція фестивально-виставкової діяльності" Ігор Челомбійко, директор ТОВ "Інформаційно-аналітична агенція "Наш Час" Тетяна Харламова, представники видавництва "Пегас", "Грані-Т", "Фоліо". Очолила делегацію директор департаменту видавничої справи та преси Держкомтелерадіо Валентина Бабилюлько.

Україна представила на Франкфуртському міжнародному ярмарку експозицію з понад 500 книжок, надрукованих провідними вітчизняними видавництвами. Свої кращі видання експонували видавництва "Книга", "Кріон", "Грані-Т", "Либідь", "Балтія-друк", "Мистецтво", "Пегас", "Брама України", "Наш час", "Фоліо", "Карпати", "Успіх і кар'єра", "Веселка", "Картографія" тощо. Вітчизняна делегація взяла участь в урочистому відкритті ярмарку, провела День української книги та презентації низки книжкових видань. Також відбулась зустріч української делегації з представниками української громади та працівниками Посольства України у ФРН.

За інформацією Державного комітету телебачення та радіомовлення України, під час роботи ярмарку від представників зарубіжних видавничих фірм та підприємств з книгорозповсюдження надійшло декілька, на погляд Комітету, цікавих пропозицій щодо співпраці у видавничій сфері.

Представники кількох іноземних літературних агенцій, видавництв та поліграфічних підприємств, зокрема Oy Unipress Ab (Фінляндія), Top That Publishing PLC (Великобританія), Tellmemore (Греція), зацікавлені у розміщенні замовлень на виготовлення накладів видань в Україні. Німецьким книготорговельним підприємством Kubon & Sagner висловлено пропозицію щодо імпорту вітчизняних різножанрових видань на книжковий ринок Західної Європи та Німеччини.

Менеджерами іноземних поліграфічних підприємств, зокрема компанії UPP (підрозділу медіа компанії Абу Дабі (ОАЕ), JEMing та L.E.G.O. S.p.A. (Італія) Pisourcing та Shenyang God-Made Color Advertising & Printing Co., Ltd. (КНР) висловлено готовність до надання послуг з виготовлення тиражів ви-

дань на високоякісному поліграфічному обладнанні. За сприяння болгарського видавництва "Прозорец" запропоновано видати в Україні мемуари радянського дисидента В. Кравченка "Обираю свободу". Автор, доктор психології Джонатан Мюррей з Великої Британії бажає надати для здійснення перекладу українською мовою та видання практичний словник медичних термінів, а президент та засновник канадської видавничої компанії Quintecco Educational Products Inc., автор оригінальних педагогічних методик Тетяна Бандуріна — зацікавленим українськими видавництвам видати свою книгу відповідної тематики.

Видавництво "Light Technology" (США) надасть для здійснення перекладу та видання духовну літературу, зокрема книги відомого на Заході лектора Тома Мура "Щаслива дорога. Керівництво з самопомогі" ("The Gentle Way: A Self-Help Guide" by Tom Moore).

Представники німецького видавництва Ruge Verlag висловили свою зацікавленість у співпраці з українськими книговидавничими організаціями. Провідне сербське видавництво дитячої літератури "Evto-Guinti Publishers" надало для вивчення та відповідного реагування каталог своїх видань на 2009—2010 роки щодо придбання авторських прав на їхнє перевидання. Сербські колеги також запропонували свої послуги з перекладу цих творів з сербської мови, вони готові розглянути пропозиції українських видавців щодо співпраці.

Санкт-Петербурзьким агентством Books&Films/Info navigator зроблено запит щодо надання переліку видань, у яких йдеться про українські міста, з метою створення циклу історико-географічних передач про Україну, з подальшим викупом відповідного права у видавців. Словацький літературно-інформаційний центр (Literárne Informačné Centrum) запросив наших авторів, зокрема поетів, до участі у Форумі перекладачів.

Завершився Франкфуртський книжковий ярмарок традиційним врученням Міжнародної премії Миру Спілки німецьких книготорговців, яку щороку присуджують письменникам, діячам культури, іноді — політикам, які зробили значний внесок у розвиток культури і зміцнення миру та порозуміння.

Цьогоріч цієї нагороди удостоїлась маловідома 51-річна письменниця Катрін Шмідт за роман "Ти не помреш". У книзі, що містить певні автобіографічні подробиці, описується історія жінки, яка вийшла з коми і повертає собі здатність говорити.

Як пояснив член журі і керівник Біржового союзу німецької книготоргівлі Готтфрід Гоннефельдер, "роман Катрін Шмідт "Ти не помреш" розповідає історію про повторне пізнання світу. Часом лаконічно, часом з насмішкою, часом навіваючи дещо моторошне враження, автор розповідає про думки та почуття важкої хворої жінки, яка виходить з коми після крововиливу в мозок".

Катрін Шмідт виростала у Східній Німеччині. До початку літературної кар'єри вона працювала психологом. На запитання, чи радіє вона відзнаці, відповіла: "Я раділа вже самій номінації, але чи радію я премії? Мабуть, так, з огляду вже хоча б на те, що вона дасть мені певну фінансову безтурботність, якої я досі не знала".

8 жовтня Нобелівську премію з літератури 2009 року присудили німецькій письменниці Герті Мюллер, вірші, романи, оповідання й есе якої перекладені багатьма європейськими мовами, а також китайською та японською. Традиційно, що премію вручили напередодні виставки.

Загалом, якщо не зважати на скандал, пов'язаний із запрошенням Китаю як Почесного гостя, і на світову фінансову кризу, які дещо затьмарили урочистість цієї події, Франкфуртський міжнародний книжковий ярмарок підтвердив свій провідний статус та задовольнив очікування світової книжкової спільноти.

*Матеріал підготувала
Марина Пащенко,
фахівець I категорії відділу наукового редагування
бібліографічної інформації Книжкової палати України*